

You have downloaded a document from
RE-BUŚ
repository of the University of Silesia in Katowice

Title: Formacje hybrydalne w języku słowackim i polskim : konkurencja form rodzimych i obcych

Author: Mariola Szymczak-Rozlach

Citation style: Szymczak-Rozlach Mariola. (2018). Formacje hybrydalne w języku słowackim i polskim : konkurencja form rodzimych i obcych. W: M. Cichońska, I. Genew-Puhalewa (red.), Tożsamość Słowian zachodnich i południowych w świetle XX-wiecznych dyskusji i polemik. T. 2, Język. (S. 111-124). Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.

Uznanie autorstwa - Na tych samych warunkach - Licencja ta pozwala na kopiowanie, zmienianie, rozprowadzanie, przedstawianie i wykonywanie utworu tak długo, jak tylko na utwory zależne będzie udzielana taka sama licencja.

UNIwersYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Formacje hybrydalne w języku słowackim i polskim Konkurencja form rodzimych i obcych

Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie w zarysie obecności formacji hybrydalnych we współczesnym języku słowackim, w nawiązaniu do aktywności tego słownictwa we współczesnej polszczyźnie. Oprócz problematyki funkcjonowania słownictwa hybrydalnego, istotne wydaje się wskazanie na dominujące od dawna w języku słowackim zjawisko konkurencji, oparte na wykorzystaniu zapożyczeń jako jednego z mechanizmów rozwoju językowego w zakresie słowotwórstwa i leksyki. Zjawisko konkurencji opiera się zarówno na gotowych leksemach zapożyczonych, jak i na elementach ich budowy słowotwórczej, podstaw słowotwórczych i formantów sufiksalnych, w niewielkim stopniu również prefiksalnych. Prowadzi to do wzbogacania systemu leksykalnego języka słowackiego, a jednocześnie powoduje, że w języku zwycięża leksem bardziej funkcjonalny i przydatny jeśli chodzi o proces komunikacji.

Podstawę materiałową publikacji stanowią jednostki funkcjonujące w słownikach języka słowackiego (KAČALA, red., 2003; BUZÁSSYOVÁ, JAROŠOVÁ, red., 2006; JAROŠOVÁ, BUZÁSSYOVÁ, red., 2011), a także w narodowym korpusie języka słowackiego¹ oraz przykłady pochodzące z opracowań K. Waszakowej² i K. Buzássyovej³.

¹ Korpus języka słowackiego SNK prim-6.0-public-all, <http://slovniky.korpus.sk>.

² WASZAKOWA, 2013.

³ BUZÁSSYOVÁ, 2010.

Wymienione aspekty badań wymagają przede wszystkim objaśnienia pojęć „hybrydy” oraz „formacje hybrydalne”, choć nazwy te należą niewątpliwie do terminów obiegowych, powszechnie znanych i używanych przez większość badaczy słowiańskich. Opis tych struktur, jaki znajdujemy w gramatykach i słownikach oraz w innych publikacjach z zakresu leksykologii i słowotwórstwa polszczyzny, a także języka słowackiego, wskazuje na różne podejście językoznawców do tego problemu. Jak słusznie podkreśla J. Mietła,

podstawową kwestią jest traktowanie hybryd jako odrębnego zjawiska słowotwórczego, mogącego stanowić podstawę opisu lingwistycznego. Nie wszyscy bowiem językoznawcy są skłonni do wyodrębniania ich spośród innych kompozytów jako osobnego typu złożeń. Zresztą stosunek do formacji hybrydalnych zmieniał się również wraz z upływem czasu.

MIETŁA, 2001: 52

D. Buttler zaznacza:

Zjawisko ma wprawdzie długą tradycję, ale jego dynamizm rozwojowy jest tak znaczny, że pociąga to za sobą stałą zmienność odpowiadającego mu pojęcia.

BUTTLER, 1986: 24

Z kolei K. Waszakowa twierdzi, że jeśli

chcemy posługiwać się pojęciem hybrydy, stajemy wobec konieczności podania wskaźników obcości/rodzimości tego typu struktur mieszanych.

Jak wskazuje wspomniana autorka,

derywaty rodzime są ujmowane jako wyrazy o rodowodzie polskim – szerzej słowiańskim (rzadziej prasłowiańskim).

WASZAKOWA, 2013: 129

K. Waszakowa nawiązuje także do rozważań na temat struktur hybrydalnych w publikacji J. Obary, który jako obce traktuje morfemy greckie, łacińskie bądź inne pochodzenia germańskiego czy romańskiego, uważając je za morfemy niesłowiańskie (OBARA, 1986: 63):

Za obiektywne sprawdziany obcości derywatów (i ich członów) są uważane przede wszystkim właściwe im odrębności fonologiczne i morfonologiczne

albo też ich status internacjonalny; w mniejszej skali odrębności semantyczne, stylistyczne i fleksyjne.

WARCHOŁ, red., 1986: 130

Przyjrzyjmy się zatem definicjom interesujących nas jednostek w języku słowackim. Słownik J. Horeckiego i A. Rácovej⁴ za formację hybrydalną uznaje wyraz kojarzący w swym składzie cząstki rodzime i obce, np. *fotočlánok*. Tym samym niniejsza definicja uogólnia najbardziej typowy wypadek hybrydalności struktur słownych. Słownik lingwistyczny J. Mistríka⁵ ujmuje wyrazy hybrydalne jako słowa, w których jedna część ma charakter rodzimy, a druga obcy, np.: *hydrostav*, *autoškola*, *supercena*. Wreszcie *Slovník súčasného slovenského jazyka* definiuje **hybridné slovo** jako: „spojenie alebo zmiešanie dvoch alebo viacerých rôznorodých zložiek”, obok pojęcia **hybridizácia**: „spajanie prvkov z rôznych jazykov do jedného slova”, np. *biopole*, *telemost* (BUZÁSSYOVÁ, JAROŠOVÁ, 2011: 230).

Wszystkie przedstawione tu definicje hybryd są nieostre, za hybrydy bowiem należałoby uznać wszystkie wyrazy mające różnojęzyczne morfemy. S. Urbańczyk słusznie uważa, że:

wśród tych jednostek mogą być również kalki i półkalki, zawierające obce i rodzime morfemy, jak i część internacjonalizmów, np. *automobil*, a może także mniejsza lub większa liczba zapożyczeń, w zależności od tego, czy za hybrydy uznawałoby się – obok złożeń oraz wyrazów z rodzimymi rdzeniami i obcymi prefiksami – również i takie wyrazy, które zawierają obce rdzenie i rodzime.

Cyt. za: OBARA, 1986: 61

Aby opis był pełny, warto wspomnieć o definiowaniu tego terminu na gruncie czeskim, choć język czeski nie stanowi bezpośrednio przedmiotu naszych rozważań. W językoznawstwie czeskim, jak pisze J. Mietła⁶, termin ten pojawia się pod koniec XIX w., w słowniku Otty (*Ottův slovník naučný*), pod hasłem *hybrida vox*, opracowanym przez J. Zubatego. W prezentowanym słowniku podano zwięzłą charakterystykę konstrukcji hybrydalnych, ilustrując ją również przykładami. Jest to zatem:

slovo složené ze slov rozličných jazyků (np. *planimetrie*) nebo tvořené ze slova jazyka jednoho koncovkou jazyka druhého.

MIETŁA, 2001: 53

⁴ HORECKÝ, RÁCOVÁ, 1979.

⁵ MISTRÍK, 2002.

⁶ MIETŁA, 2001.

Wzmiankę o formie hybrydalnej, języku hybrydalnym czy nawet dialekcie hybrydalnym (*hybridný tvár, hybridný jazyk, hybridný dialekt*) znajdujemy w publikacji M. Majtána (МАЈТА́Н, 1986: 45), który opowiada się za szerokim traktowaniem tego pojęcia. Wśród językoznawców słowackich podejmujących zagadnienie hybrydalności struktur należy wymienić między innymi J. Dolníka, autora monografii z zakresu leksykologii, posługującego się terminem *hybridné derivaty*, w których:

formant sa dostáva do daného jazyka v rámci preberania istého slova s týmto formantom, ale potom sa využíva na utváranie nových slov, a to jeho spajáním so slovtvorným základom cudzieho alebo domáceho pôvodu,

DOLNÍK, 2003: 67

np.: *antikorupčný, proexportný*, gdzie formanty: *pro-*, *anti-*, *-acia*, *-izmus*, łączą się z podstawami słowotwórczymi obcego pochodzenia – nierodzimyimi, w opozycji do *antivojnový, provládny* czy *polopatizmus*. Przejmowane części funkcjonują często jako afiksoidy, które są dodatkowo związane z wyrazami pełnoznacznymi. Także odpowiednie formy znajdują się wówczas na granicy złożonych i derywowanych wyrazów, np. *fotografický papier* – *fotopapier*, podobnie *fotosúťaž*. Podane przykłady hybryd to złożenia, w skład których wchodzi elementy rodzime i elementy pochodzenia obcego, mające pod względem formalnym i znaczeniowym charakter podstaw słowotwórczych. Wśród najnowszych złożań hybrydalnych notowanych nie tylko w słowniku współczesnego języka słowackiego, ale i w narodowym korpusie języka słowackiego warto odnotować takie przykłady, jak: *euroobal, eurookná, eurodlhopis, euromena*, w których z rodzimyimi podstawami słowackimi typu: *obal, okno, dlhopis*, łączą się chętnie części obce, zwłaszcza te związane z Unią Europejską. A oto przykłady z narodowego korpusu języka słowackiego (SNK):

Potrebujeme naň krúžkový zápisník, ktorý asi poznáte pod názvom „karis-blok”, presvitné **euroobaly**, výkresy alebo tvrdý papier, farebnú bavlnku na vyšívanie a ihlu, lepidlo, farebné ceruzky a pero.

„Žilinský večerník” 09/33

Je to zatiaľ najlepšia emisia **eurodlhopisov**, akú sa nám podarilo v zahraničí umiestniť – a to tak z hľadiska jej dĺžky a finančného objemu, ako aj pre výborný výnos, povedal riaditeľ Agentúry pre riadenie dlhu a likvidity Daniel Bytčánek.

„Sme” 2004/05

Pri výrobe **eurookien**, drevených dverí a iných doplnkových výrobkov pracujú zamestnanci v jednosmennej prevádzke.

„Vychodoslovenské noviny Korzár” 2002/03

W podanych wcześniej definicjach hybrydy jest wiele niejasnych sformułowań, bardzo ogólnikowych, które nie ułatwiają ich identyfikacji, a także odróżniania od wyrazów o podobnych cechach, które hybrydami nie są. Świadectwem tych nieścisłości w definiowaniu i postrzeganiu formacji hybrydalnych są liczne publikacje językoznawcze, które powstały na ten temat. Obszerną wieloaspektową publikację na temat formacji hybrydalnych stanowi opracowanie zbiorowe o tych jednostkach w językach słowiańskich⁷. Zagadnienia podjęte w prezentowanej pracy dotyczą zjawiska hybrydyzacji w ujęciu synchronicznym i diachronicznym. Przedstawione referaty obejmują zarówno struktury apelatywne, rejestrowane w źródłach historycznych, jak i współcześnie funkcjonujące hybrydy kompozycyjalne. W jednym z artykułów S. Warchoł nadmienia:

každy derywat hybrydalny, funkcjonujący współcześnie jako niepodzielny semantycznie znak językowy, jest wynikiem czy też produktem określonych procesów historyczno-językowych.

WARCHOŁ, red., 1986: 112

W wielu artykułach pochodzących z tego opracowania usiłowano określić istotę hybrydy, a także jej stosunek do innych typów leksyki. Zaprezentowano zatem przykłady z zakresu onomastyki i tworów apelatywnych. Na uwagę zasługują głównie badania M. Majtána⁸. Badano również zjawiska językowe, które wiążą się z hybrydyzacją tylko pośrednio lub też pozwalają na nieco bardziej precyzyjne wyodrębnienie samego procesu derywacji hybrydalnej od innych zjawisk językowych, np. adaptacja wyrazów zapożyczonych, powstawanie kalk i półkalk językowych (por. prace BOREK, 1986; OBARA, 1986; BUTTLER, 1986; WARCHOŁ, 1986).

D. Buttler, prezentując własne badania w zakresie jednostek hybrydalnych, wyraźnie zaznacza, że należałoby rozważyć typy zespołów członów rodzimych i zapożyczonych reprezentujących słowotwórstwo hybrydalne. Zastanawia się zatem, czy nazwa odnosi się wyłącznie do kompozytów, czy też do derywatów, i to zarówno w układzie: rodzimy

⁷ Por. WARCHOŁ, red., 1986.

⁸ MAJTÁN, 1986.

temat – obcy afiks, jak i w konstrukcji: obcy temat – rodzimy afiks (BUTTLER, 1986: 24). Z kolei R. Grzegorzczkova i J. Puzynina⁹ piszą o klasach wyrazów z formantami obcymi, o funkcjonowaniu formantów międzynarodowych, jednak nie pojawia się w ich rozważaniach nazwa „hybryda”.

O wzmożonej aktywności słowotwórstwa hybrydalnego w najnowszej polszczyźnie, w różnych jego aspektach, wypowiada się z kolei K. Waszakowa¹⁰. Jej zdaniem, do tej aktywności słowotwórstwa hybrydalnego przyczyniły się niewątpliwie z jednej strony procesy internacjonalizacji w językach słowiańskich, a z drugiej – procesy autochtonizacji (por. także prace K. Buzássyovej¹¹ oraz *Komparacja systemów i funkcjonowania współczesnych języków słowiańskich*¹²). Zresztą słowotwórstwo hybrydalne związane jest z tendencjami do internacjonalizacji, a nawet globalizacji słownictwa oraz dodatkowo z procesami uniwerbizacji, multiwerbizacji i tzw. tendencją do intelektualizacji języka (por. HORECKÝ, BUZÁSSYOVÁ, BOSÁK, 1989). W rozwoju słownictwa hybrydalnego ważnymi czynnikami są zmiany wewnątrzsystemowe, wśród nich zaś pojawiające się i wzrost produktywności określonych mechanizmów słowotwórczych, np. kompozycji. Analogiczne zagadnienia odnajdujemy w pracach wspomnianej już K. Buzássyovej, która podejmuje problem relacji między wyrazami internacjonalnymi a rodzimymi oraz ich ekwiwalentami, uznając je z perspektywy czasu za ciągle aktualne. K. Buzássyová powołuje się na liczne prace dotyczące problematyki internacjonalizacji w językach słowiańskich, zwłaszcza na publikacje J. Bosáka¹³, monografię z 1989 r. oraz własne badania¹⁴, a także przełomową publikację K. Waszakowej dotyczącą zagadnienia internacjonalizacji w słowotwórstwie współczesnej polszczyzny¹⁵. Wspólną cechą polszczyzny i pozostałych języków słowiańskich jest to, że formanty internacjonalne, zarówno prefiksy, jak i sufiksy, wykazują szczególnie aktywność w tworzeniu struktur hybrydalnych, łącząc się nie tylko z obcymi elementami, lecz także z rodzimymi podstawami, np.: sł. *hipersklep*, *minipočítač*, *supervýsledok*, pol. *superwyjście*, *hiperwyżysk*, *hipernowoczesny*. Wymienione przykłady formacji o obcych prefiksach stanowią klasyczne hybrydy naszych czasów. Należy wyraźnie zazna-

⁹ GRZEGORCZYKOWA, PUZYNINA, 1979.

¹⁰ WASZAKOWA, 2013.

¹¹ BUZÁSSYOVÁ, 2010.

¹² OHNEHEISER, red., 2003.

¹³ BOSÁK, 1999, 1998.

¹⁴ BÚZASSYOVÁ, 1991, 1997.

¹⁵ WASZAKOWA, 2005.

czyć, że dawniej formacje hybrydalne – kompozycjonalne, biorąc pod uwagę kulturę języka czy dominujące wówczas tendencje purystyczne, postrzegane były w słowackiej lingwistyce raczej negatywnie. W ostatnim dziesięcioleciu pod wpływem zmian kulturowo-społecznych hybrydy zaczęto traktować pozytywnie najpierw w komunikacji specjalistycznej, a potem w pozostałych sferach (por. BUZÁSSYOVÁ, 2010: 121). Zmiany w postrzeganiu formacji hybrydalnych zauważył między innymi I. Masár, który podkreślił:

Zloženiny, v ktorých sa spajá domáce a prevzaté (cudzie slovo), sú hybridné, napríklad: *mikrováhy, ekopotravina*. V súčasnosti sa akceptujú ako plnohodnotné jazykové prostriedky a prakticky bez obmedzenia sa používajú v rozličných terminológiach.

MASÁR, 2000: 35

Z kolei J. Dolník wyraźnie stwierdził, że nie należy obawiać się nadużywania obcych wyrazów czy obcych segmentów, ponieważ:

Normálna miera jazykového etnodiferenciačného sebavedomia spočíva s neustálom vyrovnávaní sa jazykového spoločenstva s cudzojazyčnými inováciami. Ide pritom o komunikatívne vyrovnávanie sa.

Cyt. za: BUZÁSSYOVÁ, 2010: 124

O wzmożonej aktywności kompozycji hybrydalnych z prefiksoidami: *anti-*, *euro-*, *eko-*, *dia-*, *kvázi*, *makro-*, *maxi-*, *mega-* (np.: *anticena, antičastica, antividadlo, antihrdina, euroregión, euroskeptik, eurozóna, ekofarma, ekoprogram, ekoturistika, diačokolada, diapivo, diapotraviny, kváziodborník, kváziveda, makroekonomika, maxišaty, maksisukňa, maxikabát, megahviezda, megaakcia, megašou*) świadczą liczne notowania tych formacji nie tylko w słowniku K. Jarošovej, K. Buzássyovej, red., 2011 (A–G, H–L), ale również w narodowym korpusie języka słowackiego (SNK). W większości są to formacje rzeczownikowe, choć wśród struktur obecne są także formacje przymiotnikowe, np.: *antimadžarský, antislovenský, euroammerický*. Przyjmujemy zatem za K. Waszakową, że:

kryterium „internacjonalności” formantu/segmentu compositum można uznać za rozstrzygające przy uznawaniu za obce tych elementów, którym właściwa jest łączliwość zarówno z imiennymi tematami obcymi, jak i rodzimymi.

WASZAKOWA, 2013: 134

Jak widać, złożenia hybrydalne nie są środkami wyrażania właściwymi dla języka literackiego czy artystycznego, zasięg ich występowania ogranicza się głównie do języka fachowego, technicznego i ekonomicznego. Hybrydyzm terminów wiąże się z postępującą internacjonalizacją tego obszaru leksyki.

K. Waszakowa przyjęła wśród nowych seryjnych derywatów dwa typy struktur hybrydalnych¹⁶:

- a. Utworzone od nowych zapożyczeń leksykalnych za pomocą rodzimych formantów – derywaty proste (ich tematy słowotwórcze zachowują obce cechy ortograficzne), np.: *chipować, menadżerować, zameilować itp.* Odpowiednikami tych struktur hybrydalnych byłyby słowackie derywaty: *mailovať, skenovať, manažovať, sponzorovať.*
- b. Powstałe z połączenia rodzimego tematu z nowym segmentem obcym w roli formantu lub członu złożenia, który na gruncie języka polskiego w pełni zachowuje swą oryginalną postać, np.: liczne przykłady złożzeń z obcym członem: *-gate*, dodanym do podstaw rodzimych, np.: *wódkagate, ropagate, kulczykgate*, czy nowe derywaty – hybrydy, w większości też kalki: *cyberprzestrzeń, cyberwłamywacz, cyberwojna, pracoholik*, które odwzorowują za pomocą elementów rodzimych lub zadomowionych także obce struktury słowotwórcze typu: *workaholic, cyberhacker, cyberwar, telemarket*. Spośród obcych elementów występujących w nowych, seryjnych derywatach polszczyzny tę właściwość wykazują dzisiaj następujące formanty sufiksalne i prefiksalne, np.: sufiks *-ant*: *rekrutant, debatant*; *-ing*: *lobbying, sponsoring*; prefiksy *de-* i *re-*, np.: *dekwalfikacja, deregulacja, reemisja, rekalkulacja, reewangelizacja*; wreszcie formacje prefiksально-sufiksalne, np.: *dewałęsyzacja, antywałęsizm* – utworzone od nazwisk osób sprawujących funkcje publiczne. Dalej złożenia z częstkami obcymi: *-logia, -fobia, -terapia*, np.: *spótkologia, wałęsofobia, małyszoterapia*. Zasadniczym celem publikacji K. Waszakowej było pokazanie najbardziej charakterystycznych przejawów aktywności słowotwórstwa hybrydalnego, tych punktów, w których oba podsystemy słowotwórstwa – rodzimy i obcy – łączą się z sobą. Chodziło tu o uzasadnienie tezy, że mimo obserwowanej wzmożonej tendencji do internacjonalizacji systemów słowotwórczych języków słowiańskich, mówienie o strukturach hybrydalnych ciągle ma sens, zajmują one bowiem w tych systemach miejsce istotne.

¹⁶ WASZAKOWA, 2013.

Podobne rozważania na temat międzynarodalnych struktur podjęła K. Buzássyová, która scharakteryzowała wybrane formacje kompozycyjne na podstawie najnowszego materiału słownikowego współczesnego języka słowackiego (BUZÁSSYOVÁ, 2010: 21). Wśród produktywnych słowackich kompozycji hybrydalnych z pierwszym członem obcym można wyróżnić następujące przykłady: *autoplášť*, *exčlen*, *expredseďa*, *geodynamika*, *geofaktor* czy *geoelement*. Brak natomiast przykładów z sufiksalnym formantem *-gate* charakterystycznych dla polszczyzny.

Z polskiej perspektywy słowackim strukturom hybrydalnym przyglądała się również H. Mieczkowska, która zwróciła uwagę na znaczny procent konstrukcji hybrydalnych w języku słowackim i polskim wśród analitycznych konstrukcji leksykalnych. Konstrukcje hybrydalne były oparte nie tylko na schematach angielskich, ale częściowo i na słownictwie w większym lub mniejszym stopniu zaadaptowanym do języka rodzimego. Należą do nich między innymi analizy: *leasingová spoločnosť*, *holdingová spoločnosť*, czy nieco starsze o stabilnym statusie językowym, w których członach już (prawie) nie odczuwamy ich obcego pochodzenia: *cezhraničná* (*euromiejska*, *dwostronna* – *bilateralna*, *mnohostranná* – *multilateralna*) *spolupráca* (MIECZKOWSKA, 2006: 187).

W związku z pojęciem hybrydyzacji w języku słowackim można mówić dodatkowo o zjawisku konkurencji opartej na wykorzystaniu zjawiska zapożyczeń. We wspomnianym zakresie wyraża się ono zarówno w wykorzystywaniu gotowych leksemów zapożyczonych, jak i elementów ich budowy słowotwórczej, podstaw słowotwórczych i formantów, szczególnie sufiksalnych czy prefiksalnych oraz technik derywacyjnych (por. MIECZKOWSKA, 2010: 29). Zjawisko swoistej konkurencji, dominujące już w latach dziewięćdziesiątych XX w., jest przedmiotem badań K. Buzássyovej między innymi na łamach „Slovenskej reči”. Na konkurencyjność derywatów opartych na sufiksach słowotwórczych obcych i rodzimych zwracają również uwagę J. Horecký, K. Buzássyová, i J. Bosák (np. *brutalita/brutálnosť*)¹⁷. Poza wymienionymi derywatami, wspomniani autorzy nadmieniają o konkurencji sufiksu *-izmus*, tworzącego derywaty od podstaw przymiotnikowych i rzeczownikowych, konkurujące z formacjami opartymi na sufiksach rodzimych: *-osť*, *-stvo*, *-ita*, np.: *demokratizmus/demokratickosť*, *autonomizmus/autonómnosť*, *atraktivita/atraktívnosť*. Zagadnienia relacji między terminami rodzimym (*domáce*), obcym (*cudzie*) a międzynarodowym (*internacionálne*) segmentem podejmował również J. Bosák, który podkreślił, że każdy z kodyfikatorów języków

¹⁷ HORECKÝ, BUZÁSSYOVÁ, BOSÁK, 1989.

słowiańskich zmierzył się z problemem obecności wyrazów zapożyczonych i przejętych z innych języków (Bosák, 1999: 157–163). Powołał się przy tym na wypowiedź J. Škultety, który zaznaczył, że:

V cudzích slovách svojho jazyka majú národy vzácné historické svedectvá. Veľké z národov sa ani za ne nehanbia, neprenasledujú ich, nenahradzujú fabrikátmi, všelijakými divitvormi.

ŠKULTETY, 1999: 158

J. Bosák opowiada się zatem za akceptacją specyficznych warunków porozumiewania się funkcjonujących w poszczególnych różnicowanych sferach komunikacji. Według niego, należy rozgraniczyć sytuacje, w których wyrazy przejęte z języka obcego stanowią problem tekstu (np. celowe użycie okazjonalizmu), gdy ich użycie jest tylko chwilowe, np. podyktowane modą, snobizmem, oraz gdy ich użycie jest konieczne przez profesjonalnych użytkowników języka (por. Bosák, 1999: 161). Chodzi tu między innymi o struktury typu: *databázový systém – systém banky údajov*.

Analiza zarysowanego zjawiska konkurencji środków słowotwórczych, tj. formantów sufiksalnych rodzimych z obcymi, dowodzi, że tendencja do internacjonalizacji i europeizacji słownictwa stanowi wbrew pozorom czynnik rozwoju słowotwórczego, być może w pierwszym stadium nieakceptowanego (hybrydy słowotwórcze), ale z czasem wtapianego w system rodzimy. Potwierdza to fakt, że często powstałe w opisany sposób derywaty hybrydalne osiągają nawet wyższy stopień aktywności językowej niż ich członki konkurujące z sufiksami obcymi występujące w warstwie słownictwa specjalistycznego i ogólnego, podczas gdy derywat utworzony na podstawie formantu obcego charakteryzuje raczej słownictwo specjalistyczne. Przykładami nagminnego łączenia się z podstawami rodzimymi są części typu: *extra-*, *euro-*, *maxi-*, *mega-*, *mini-*, *super-*, dodatkowo sprzyjające szerzeniu się derywacji kompozycyjnej.

Zjawisko hybrydyzacji wpływa na aktywność systemu słowotwórczego, co przyczynia się do jego nieustannego rozwoju. Konkurencję zapożyczeń z leksemami rodzimymi należy rozumieć nie tylko jako wzbogacanie słownictwa, system językowy sięga znacznie dalej, poprzez ścieranie się tych przeciwstawnych tendencji do przysparzania leksyki rodzimej i internacjonalizacji dochodzi do zmiany kształtu tego systemu, co prowadzi z kolei do zmian ogólnotypologicznych.

MIECZKOWSKA, 2010: 39

Natomiast K. Waszakowa wypowiada się wręcz o istnieniu dwóch odrębnych podsystemów słowotwórczych, mimo wyraźnie zaznaczających się procesów integracyjnych (por. WASZAKOWA, 2013: 132).

Problematykę swojej konkurencji podjęła w kolejnym artykule także K. Buzassyová, która opisała relacje między językowymi środkami rodzimymi a środkami internacjonalnymi oraz ich wzajemną egzystencję, synonimiczność i wymiennność w niektórych kontekstach¹⁸. Podkreśliła, że w rozmaitych sferach komunikacji używa się rodzimych ekwiwalentów, np. *bezpečnostný (vzduchový) vankuš* (język literacki, wersja pisana; termin) w opozycji do obcego *airbag* (nieoficjalna komunikacja, język potoczny mówiony). Podobnie jeśli chodzi o przykład *verejný ochranca práv*, czyli *ombudsman*. Mamy tu do czynienia ze zjawiskiem wariantywności językowej, czyli funkcjonowania zapożyczeń obok nazwy rodzimej, synonimicznej. W tym samym komunikacie mogą pojawić się nazwy synonimiczne, tożsame pod względem znaczenia i nacechowania stylistycznego, np.: *medzikultúrny/medzikultúrnosť; interkulturalita/interkultúrálność; národná identita/etnická identita*. Zdarza się, że zapożyczenia są nazwami wyłącznymi, gdy są przejmowane z denotatami, np.: *disketa, chips, suhsi*. Stąd wiele jest zapożyczeń koniecznych wobec braku utworzenia ich ekwiwalentów struktur rodzimych, np.: *marketing, mobil, displej, skener, bilbord*. Większość z nich została przez język słowacki zaadaptowana pod względem fonetycznym lub fleksyjnym. K. Buzassyová, dostrzegając dzisiaj pozytywne strony synonimiczności internacjonalizmów, zaznacza, że:

przy ocenianiu ich funkcji synonimizacyjnej należy brać pod uwagę nie tylko synonimię występującą na poziomie jednego komunikatu, ale także funkcję samych internacjonalizmów (a także anglicyzmów) w poszczególnych odmiennych sferach komunikacji, to bowiem właśnie one przyczyniają się do zróżnicowań w obrębie dostępnych środków leksykalnych charakteryzujących odmienne sfery komunikacji.

BUZÁSSYOVÁ, 2010: 128

Ponadto czynnikiem najważniejszym jest nominatywna przydatność zapożyczenia, przeznaczenie mu często roli nazwy wyłącznej i niezbędnej w danym komunikacie, ewentualnie miejsca obok nazwy rodzimej. Współcześnie badacze zjawiska internacjonalizacji słownictwa dostarczają argumentów za „ułaskawieniem” struktur hybrydalnych¹⁹. Sama

¹⁸ BUZÁSSYOVÁ, 1997.

¹⁹ BUZÁSSYOVÁ, 2010; DOLNÍK, 2003.

D. BUTTLER, 1990, zauważa, że walorem hybryd jest ich skrótowość, a zarazem znaczny stopień precyzji.

Zakończenie

Mam świadomość, że omawiane zagadnienia wymagają szerszego ujęcia, a także głębszej argumentacji i dokładnej dokumentacji. Moim celem było pokazanie najważniejszych tendencji związanych z postrzeganiem formacji hybrydalnych w obu językach, opartych na badaniach internacjonalizmów, poruszanych już wielokrotnie przez językoznawców słowackich i polskich. Warto podjąć to zagadnienie nieco szerzej, badając na przykład zasięg występowania hybrydyzacji w blisko pokrewnych językach zachodniosłowiańskich.

Bibliografia

- BOREK H., 1986: *Hybrydy nazewnicze i apelatywne (na przykładzie materiału śląskiego)*. W: S. WARCHOŁ, red.: *Formacje hybrydalne w językach słowiańskich*. Lublin, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej, s. 13–22.
- BOSAK J., red., 1998: *Najnowsze dzieje języków słowiańskich. Język słowacki*. Opole, Uniwersytet Opolski.
- BOSAK J., red., 1999: *Domáce, cudzie, internacionálne v postojoch slovenských lingvistov*. In: *Internacionalizácia v súčasných slovanských jazykoch: Za a proti*. Bratislava, Vydavateľstvo Veda SAV, s. 157–163.
- BUTLER D., 1986: *Formacje hybrydalne w różnych okresach rozwoju i warstwach słownikowych polszczyzny*. W: S. WARCHOŁ, red.: *Formacje hybrydalne w językach słowiańskich*. Lublin, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej, s. 23–31.
- BUTLER D., 1990: *Hybrydy w nowym słownictwie polskim*. „Poradnik Językowy”, 2, s. 145–150.
- BUZÁSSOVÁ K., 1991: *Opakovaná internacionalizácia a problém identifikácie morfológických a lexikálnych jednotiek*. „Jazykovedný časopis”, 42, 2, s. 89–104.
- BUZÁSSOVÁ K., 1997: *Slovenčina ako stredoeurópsky jazyk (Na okraj protikladu domáce/cudzie)*. In: S. ONDREJOVIČ, red.: *Slovenčina na konci 20. storočia, jej normy a perspektívy*. „Sociolinguistica Slovaca”. 3. Bratislava, Vydavateľstvo Veda SAV, s. 71–78.
- BUZÁSSOVÁ K., 2010: *Vzťah internacionálnych domácich slov v premenách času*. „Jazykovedný časopis” 61, 2, s. 113–130.
- BUZÁSSOVÁ K., JAROŠOVÁ A., red., 2006: *Slovník súčasného slovenského jazyka*. T. 1 (A–G). Bratislava, Vydavateľstvo Veda SAV.
- DOLNÍK J., 2003: *Lexikológia*. Bratislava, Univerzita Komenského.
- GRZEGORCZYKOWA R., PUZYNNINA J., 1979: *Słowotwórstwo współczesnego języka polskiego. Rzeczowniki sufiksalne rodzinne*. Warszawa, PWN.
- HORECKÝ J., BUZÁSSOVÁ K., BOSÁK J., 1989: *Dynamika slovnej zásoby súčasnej slovenčiny*. Bratislava, Vydavateľstvo Veda SAV.

- HORECKÝ J., RÁCOVÁ A., red., 1979: *Slovník jazykovedných termínov*. Bratislava, Vydavateľstvo Veda SAV.
- JAROŠOVÁ K., BUZÁSSYOVÁ K., red., 2011: *Slovník súčasného slovenského jazyka*. T. 2 (H–L). Bratislava, Vydavateľstvo Veda SAV.
- KAČALA J., red., 2003: *Krátky slovník slovenského jazyka*. Bratislava, Vydavateľstvo Veda SAV.
- MAJTAN M., 1986: *Problém hybridu v toponomastike*. W: S. WARCHOŁ, red.: *Formacje hybrydalne w językach słowiańskich*. Lublin, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej, s. 45–50.
- MASÁR I., 2003: *Ako pomenujeme v slovenčine. Kapitoly z terminologickej teórie a praxe*. 3. Bratislava, Vydavateľstvo Veda SAV.
- MIECZKOWSKA H., 2006: *Analizy leksykalne w ujęciu słowacko-polskim*. „Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej”, 41, s. 177–188.
- MIECZKOWSKA H., 2010: *Konkurencja zapożyczeń ze słownictwem rodzimym (na materiale języka słowackiego)*. W: H. MIECZKOWSKA, A. HUDYMAC, Z. BABIK, red.: *Z warsztatu współczesnego słowacysty. Studia słowacystyczne dedykowane pamięci Profesor Marii Honowskiej*. Kraków, Uniwersytet Jagielloński, s. 28–42.
- MIETŁA J., 2001: *Zjawisko hybrydyzacji w czeskiej literaturze językoznawczej*. „Bohemiastyka”, 1, s. 52–60.
- MISTRÍK J., 2002: *Lingvistický slovník*. Bratislava, Vydavateľstvo SPN.
- OBARA J., 1986: *Hybrydy i półkalki na tle innych jednostek językowych obcego i rodzimego pochodzenia*. W: S. WARCHOŁ, red.: *Formacje hybrydalne w językach słowiańskich*. Lublin, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej, s. 59–73.
- OHNEHEISER I., red., 2003: *Komparacja systemów i funkcjonowania współczesnych języków słowiańskich*. 1. *Słowotwórstwo/Nominacja*. Opole, Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego.
- Ottův slovník naučný. Ilustrovaná encyklopediie obecných vědomostí*. Sv. I–XXVIII. Praha, Nakladatelství J. Otto, s. 1988–1909.
- SNK – korpus języka słowackiego SNK prim-6.0-public-all, <http://slovniky.korpus.sk>.
- WARCHOŁ S., 1986: *O derywacji hybrydalnej*. W: S. WARCHOŁ, red.: *Formacje hybrydalne w językach słowiańskich*. Lublin, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej, s. 107–122.
- WARCHOŁ S., red., 1986: *Formacje hybrydalne w językach słowiańskich*. Lublin, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej.
- WASZAKOWA K., 2005: *Przejawy internacjonalizacji w słowotwórstwie współczesnej polszczyzny*. Warszawa, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego.
- WASZAKOWA K., 2013: *Aktywność słowotwórstwa hybrydalnego w najnowszej polszczyźnie*. In: K. BUZÁSSYOVÁ, B. CHOCHOLOVÁ, red.: *Motivované slovo v lexikálnom systéme jazyka*. Bratislava, Vydavateľstvo Veda SAV, s. 129–136.
- <http://slovniky.korpus.sk/> [Dostęp: 19.12.2015].

Mariola Szymczak-Rozlach

**Hybrid Formation in Slovak and Polish Competition
between Native and Foreign Forms**

Summary

The subject of the description are the hybrid structures in closely related languages – Slovak and Polish. Most linguists perceive hybrids as a separate phenomenon of word formation which provide the basis for linguistic description. Slovak dictionaries consider the formation of a hybrid as a word having in its composition native and foreign elements. Polish linguistic literature sees many inconsistencies in their defining. The purpose of this article is to set these issues in order, though, and indicate the necessity for such language units functioning in today's Slavic languages. Competition between native and foreign forms results from the tendency towards internationalisation of formative systems of Slavic languages.

Keywords: hybrid, hybrid formation, Slovak language, Polish language